

Доля Зоя

АКНО Ū ЗАМЕЖЖА

Кніга прозы

Усе правы абаронены. Ніякая частка гэтага выдання не падлягае адлюстраванню, капіяванню, захаванню ў базах дадзеных альбо пошукавых сістэмах, распаўсюджванню любымі магчымымі сродкамі і спосабамі без папярэдняга пісьмовага дазволу праваўладальніка.

Адказны за выпуск *Генадзь Вінярскі*
Рэдактар *Віктар Іваноў*
Камп'ютарная вёрстка *Ларысы Гарадзецкай*
Карэктар *Віктар Іваноў*

Доля, З.

Акно ў замежжа : кніга прозы / Зоя Доля. — Мінск : Кнігазбор, 2015. — 276 с.

ISBN 978-985-7144-15-0.

Дэбютная кніга Зоі Доля распавядае пра жыццё сучасных беларусаў. Аўтарка ўмее знаходзіць незвычайнае ў звычайным і стварае мноства яскравых вобразаў.

© Доля З., 2015
© Афармленне. ПУП «Кнігазбор», 2015
© Распаўсюджванне. ТАА «Электронная кнігарня», 2016

Раман

ВЕРА

1

Яе звалі Вера. Ёй было крыху за трыццаць. Яна нарадзілася і вырасла ў Мінску. Той рэліктавы, рэдкі тып карэннай мінчанкі, бацькі і дзяды каторай заўсёды жылі ў Мінску, у старым Мінску, ад якога амаль не засталася следу. Падчас Другой сусветнай вайны Мінск быў бязлітасна разбураны. Сярод руінаў, бітай цэглы, заваленых друзам вуліц узвышаліся рэдкія ацалелыя будынкі. У горадзе, на аскепках былога даваеннага жыцця, заставалася некалькі дзясяткаў тысяч ацалелых жыхароў. Мінула крыху больш за паўстагоддзя, і горад ператварыўся ў двухмільённую новазбудаваную сталіцу. Мінск — горад «панаехаўшых». Сталіца ўсмоктвала ў сябе правінцыю, жывілася ёй, перарабляла, перакручвала на свой капыл. Сям'я Веры тым часам пражывала ціхае жыццё карэнных мінчанаў, згубленых сярод напорыстых «панаехаўшых» і іх нашчадкаў, падпарадкоўваючыся лёсу і абставінам, перажываючы разам з горадам усё, што выпала на яго долю як цяпер, так і ў былыя часы.

— А ты ведаеш... мая родная бабка загінула ў засценках КДБ, а можа, у лагеры ў Сібіры... Ёй далі дзесяць гадоў без права перапіскі. Уляпілі па поўнай праграме, — нечакана сказала Вера.

Дзве маладыя жанчыны сядзелі на адкрытай тэрасе кафэ з відам на Нямігу. Адна з іх — Вера, другую звалі Ліда. Яны не былі блізкімі сяброўкамі, хутчэй прыяцелькамі. Зрэдку сустракаліся пабалбатаць. Непадалёку ад тэрасы доўгая лесвіца з вуліцы Багдановіча падымалася на гару. Уверх і

ўніз па лесвіцы няспынна ішлі людзі. На другі бок вуліцы, запруджанай машынамі і аўтобусамі, віднелася царква, невялікая, з высокімі вузкімі стрэльчатымі вокнамі і купаламі, нібыта згубленая ў часе сярод гаму і тлуму сучаснага горада.

Прыцелькі елі марожанае са шкляных, на высокіх ножках крэманак. Яны толькі што адабедалі за бутэлькай віна, падчас абеду вялі свецкія размовы пра новыя тэндэнцыі сусветнай моды: тканіны і сілуэты, колеры і аксесуары, выбітныя калекцыі адзення на еўрапейскіх подыумах. Абедзве былі мадэльерамі паводле адукацыі.

Вера задуменна патупіла позірк у шкляную крэманку. Рудыя стрыжаныя хвалістыя валасы, закладзеныя за вушы, адкрывалі твар з прыемным мяккім авалам. Доўгая грыўка, зачасаная над ілбом на правы бок, была прышпілена да валасоў заколкай, аздобленай дробнымі каменьчыкамі празрыстага шклярусу. Вера паматляла металічнай лыжачкай над марожаным і кінжалам уторкнула яе ў белую халодную масу.

— Дзесяць гадоў без права перапіскі, — глуха паўтарыла яна сказанае.

Прыцелька паёжылася. Яна была шакавана. Чужая таямніца навалілася на яе і бянтэжыла. Так нечакана, здаецца, ні з таго ні з сяго.

— Навошта ты мне пра гэта гаворыш? Я б ніколі нічога падобнага не магла падумаць. Ты б не сказала, я б і не ведала.

— А я хачу расказаць. Мне трэба з кімсьці падзяліцца. Я ведаю, што ўсё застанецца між намі, ты нікому не скажаш, — упэўнена сказала Вера і, холадна зачапіўшы позіркам лыжку ў марозіве, выдыхнула, — А калі на тое пайшло, то мне наогул пляваць. Я ўсё адно з'язджаю ў Канаду.

— Вера, я ў шоку! Столькі навін запар! — Ліда разгублена глядзела на прыцельку.

— Вось так атрымалася, дарагая мая. Я не хвалілася пра Канаду, бо і сама была не ўпэўнена — спраўдзіцца ці не. Мы выйгралі грынкарту, так што з'язджаем усёй сям'ёй: я, муж і дачка.

— Ды пачакай ты з Канадай. Давай па парадку. Раз пачала пра бабку сваю, то раскажвай. Як гэта магло здарыцца?

Вера хмыкнула, без злосці, толькі з нейкай неадольнай тугой.

— Як магло здарыцца?... А вельмі проста. Прыехалі ноччу і забралі... Яна мадысткай была. Бадай як мы з табой, толькі без дыплама. Мадысткай, разумеш? Гучыць, праўда? ... Так раней швачак называлі, каторыя файна шылі. Бабуля мая абшывала жонак вышэйшага афіцэрскага складу... Яе выклікалі ў КДБ і прапанавалі пісаць даносы на афіцэраў і іхніх жонак.

— А яна?

Ліда, не міргаючы, неадрыўна глядзела на Веру.

— А яна адмовілася... Працяг ты ведаеш... А маладая ж зусім была, прыблізна майго ўзросту, — Вера пакратала лыжкай абмяклае марожанае, зірнула на другі бок вуліцы на царкву і перарывіста ўздыхнула. — А я б хацела мець бабулю, каб яна са мной забаўлялася, у парк вадзіла, на каруселі... Не прыйшлося... Яе больш ніхто ніколі не бачыў. Дзед напісаў пакаяннае пісьмо, што нічога супольнага з ёй мець не хоча... Каб дзяцей уратаваць. Трое было: мая маці і яшчэ дзве старэйшыя сястры. Самай большай — сем гадоў, а маёй маці — усяго год. Дзед баяўся — калі яго забяруць, што з імі будзе? Раскідаюць па дзетдамах.

— Я не ведаю, што табе і сказаць.

— А што тут гаварыць?.. Ладна, праехалі. Але, між іншым, цяпер у нас галоснасць, можна пра ўсё разважаць. Рэабілітацыі арганізоўваць.

Толькі каму ад іх цёпла?... Ты ўяві, мне ж самой пра бабку сказалі зусім нядаўна... Цётка прызналася. Гэта была таямніца за сям'ю пячацямі. Усе маўчалі. У сям'і пра гэта ніколі не ўзгадвалі. Прыдумалі казку, маўляў, пайшла з дому і не вярнулася, прапала без вестак... А я верыла ў тую казку.. і не толькі... да ўсяго шчырай камсамолкай была, верыла ў савецкі строй, самы справядлівы на свеце.

На двары быў канец дзевяностых. Шмат змянілася. Мінулае, развенчанае і аголенае, бязлітасна паўставала перад людзьмі з тэлевізійных эфіраў, газетных старонак, а для кагосьці з прызнанняў сваякоў, паўставала ў іншым святле, непрывабнае і жорсткае. Пра тое, пра што раней бацькі баяліся і рот раскрыць, дзеці цяпер смела разважалі.

— Усе мы ў нешта верылі... — філасофскі заўважыла Ліда і ўспомніла сябе камсамолкай: белая блузка, а на грудзях — камсамольскі значок з выявай Ільіча, правадыра савецкага народа.

— Мы верылі, а насамрэч вунь што адбывалася.

— Лес сякуць — шчэпкі ляцяць... — расхожая фраза са старога савецкага фільма неяк сама сабой вылецела з Лідзіных вуснаў. Ліда абапёрлася локцямі аб стол і, прымружыўшы вочы, ацэньваючы глянула на горад, на Нямігу. — У нас на Беларусі насеклі дык насеклі... Прайшліся па краіне войнамі чужыя салдаты... і свае дамарошчаныя будаўнікі камунізму, рэвалюцыянеры з атэістамі рукі прыклалі. Ты паглядзі, што з горадам зрабілі: ўсё ўшчэнт размалацілі. Ад старога горада амаль нічога не засталася. Я гляджу на цэркаўку і дзіўлюся, як яна ацалела?

— І я таксама... Яна мяне чапляе, здаецца самотнай, заціснутаі сярод сучасных пабудоў, — журботна і ціха прамаўляла словы Вера.

У пачатку дваццатага стагоддзя Мінск выглядаў зусім па-іншаму. На месцы сучасных высотных гмахаў стаялі ўтульныя будынкi старадаўняй архітэктуры. Было больш за

сотню культавых пабудоў: цэрквы, касцёлы, сінагогі, мячэці. З успамінаў нямецкага афіцэра падчас Першай сусветнай вайны: «1917 год... Мы спыніліся ў полі. Наперадзе віднеўся вялікі горад, увесь усыпаны купаламі цэркваў, што пераліваліся і зіхацелі ў промнях узыходзячага сонца. Горад ціхі і спакойны ў ранішні час. Гэта быў Мінск». Няма таго, што раньш было.

— А бабка з дзедам твае дзе жылі? — падбздэрываючым тонам запытала Вера.

— У іх быў свой дом недзе паблізу Камароўкі. Ад прадзеда застаўся. Мае продкі заўсёды жылі ў Мінску... А я цяпер нават і не ведаю, у якім месцы стаяў іх дом... Уяўляеш? Жыву побач і не ведаю... ні знаку не засталася, ні ўспаміну.

Вочы Веры сталі вільготнымі.

— Паслухай, хопіць табе кіснуць. Мінулае усё адно не зменіш, а жыццё працягваецца.

— Так, жыццё працягваецца, — ва ўнісон журботна прамовіла Вера.

Лідзе было няўтульна ад Верыных прызнанняў. Чужая таямніца. Што цяпер з ёй рабіць? «Буду маўчаць, не мая гэта справа», — падумала Ліда.

Яна зірнула на жоўты асляпляльны круг сонца, паморшчылася ад сыпануўшага ў вочы святла. Самы разгар чэрвеня. Горад напяляўся спёкай, усмоктаў ў сябе гарачыню дня. Праезджаўшыя аўтобусы лавілі ў расчыненыя форткі струмені свежага паветра. Душна. Гарадскія дрэвы змарнелі, стаміліся ад спёкі. Пабяжлае пад вулічным копатным пылам лісце пакорліва чакала дажджу.

— І наогул, калі хочаш ведаць... шчырасць за шчырасць... калі хочаш ведаць, я таксама атрымала порцыю г... на дарагой радзіме, — са стрыманай гаркотай сказала Ліда.

Ліда менавіта так і прамовіла — «порцыю г...».

Вымавіць поўнасьцю гэта слова не выпадала. Ну як жа? Яны амаль свецкія мінскія дамы. Замежнае віно, кафэ, марожанае. І потым, адукацыя абавязвала. Вывучалі гісторыю выяўленчага мастацтва, жывапіс, графіку, вытанчаныя стылі барока, ракако, готыку... Перадавы атрад інтэлігенцыі. Некранутае марожанае раставала ў крэманках, апльываючы з круглых рыхлых марозных круглякоў. Ліда дакранулася рукой да слізкага шкла крэманкі, пальцы працяў вільготны холад. Прамым паглядом яна зазірнула Веры ў вочы і прадоўжыла:

— Ты думаеш, мне лёгка было, калі я ў пятнаццаць гадоў з вёскі прыехала вучыцца ў Мінск, а тут усё — па-руску?.. Яны раскалолі мой свет на «да» і «пасля». Я жыла сабе ў вёсцы, вучылася на беларускай мове, усё навокал было беларускае, а потым паехала ў Мінск... заўваж, я не ў Канаду паехала, а ў родную сталіцу... і на табе — я не магу быць сама сабой, я не магу вучыцца на беларускай мове... І цяпер у мяне два сусветы: адзін з мамай у вёсцы — беларускі, а другі з табой вось тут з марожаным ў кафэ — мінска-рускі.... І хто гэта прыдумаў, што ў Мінску павінна ўсё быць па-руску? Напэўна тыя, хто тваю бабку ў турму адправілі. У іх наогул было шмат «геніяльных» ідэй.

Вера з непадробным здзіўленнем сапраўднай гараджанкі, якая бачыла вёску выключна па тэлевізары, утаропілася на Ліду. Яна нічога не ведала пра вясковых жыхароў, пра іх жаданні, памкненні і цяжкасці. Тое, што яна чула ад Ліды, было для яе адкрыццём іншага сусвету.

— Мне ніколі не прыходзіла ў галаву, што табе было ў Мінску дрэнна... М-м-м... у сэнсе, тады, калі ты прыехала з вёскі. Я не падазрвала аб гэтым нават... я не ведала.

— Цяпер будзеш ведаць, — жарсткавата падвляла рысу Ліда.

— Мне здавалася, што для вас, вясковых, жыць у Мінску проста, што няма ніякіх праблем... Узяць хоць бы нашых

сакурсніц з вёскі... успомні, дарэчы, Таньку Кунцэвіч і Олю Пятроўскую, яны заўсёды выглядалі баявымі, вясёлымі.

— А што ж нам — плакаць? Можа хто пашкадуе?.. Раз прыехалі ў Мінск — кулдайцеся як хочаце... За пару гадоў дасканала вывучылі рускую мову і размаўляем з вамі, гараджанамі, каб вам зручна было... Узьяўся за гуж, не кажы, што не дуж, — упляла ў маналог беларускую прымаўку Ліда і, сочачы за Верай, іранічна выбачылася. — Ты прабач, што я па-вясковаму выражаюся.

Вера няёмка замільгала вейкамі і ніякавата ўсміхнулася ў адказ на выказванні пра нейкі незразумелы вясковы «гуж». Перад ёй сядзела Ліда, упэўненая і нават самаўпэўненая, прыхільніца лаканічных ліній і сілуэтаў. Трыкатажная кофта без рукавоў колеру марской хвалі статычна аблягала Лідзіну зграбную фігуру. На запясці дагледжаных рук з манікюрам элегантна пабліскваў вузкі срэбраны бранзалет. Валасы — зачасаныя назад, сонечныя акулёры над ілбом. Нічога, што б нагадвала Лідзіна вясковае паходжанне, у абліччы прыяцелькі Вера не знаходзіла. Ліда выглядала як гараджанка і замужам — за мінчанінам. У Веры было адчуванне, нібыта зазірнула на другі бок Месяца. А Ліда, адчуўшы смак шчырай размовы, працягвала раскручваць сюжэт мінскага жыцця вясковых дзяўчат.

— Ты, Вера, пра Таньку Кунцэвіч узгадала. А ведаеш, як яе Лена Іванова перавыхоўвала? Іванова наша, каза, прыехала з расійскай глыбінкі ў Мінск вучыцца. Есці ў іх там на шырокіх вялічэсцвенных прасторах не было чаго, масла сметанковага па сем кілаграм дамоў на канікулы ў глыбокую глыбінку вазіла, а ўсё туды ж... вучыць Кунцэвіч: «Таня, чаму ты не правільна гаворыш по-руски? Ты должна слово “говорить” произносить правильно. Букву “г” нужно выговаривать звонко, а не так глухо, как ты». І гэтак яшчэ вусны адтапырыць і дэманструе дыкцыю: «Г... г... г...». А Кунцэвіч ёй у адказ з глухім «г» і беларускім

маўленнем: «А я гаварыла, гавару і гаварыць буду!»... Уяўляеш сабе? Іванова яшчэ тая расіянка, дзелавая каўбаса, масла нашага паела і нас павучае. А сама і пару слоў па-беларуску не вывучыла за чатыры гады. У яе, дарэчы, перад навагоднімі канікуламі сумку з маслам скралі. Яна за акном у інтэрнаце павесіла, а сумачку з маселкам і спёрлі. Во яна бедавала, тут было ёй не да курсаў рускай мовы.

Прыяцелькі засмяяліся.

— О, я табе зараз раскажу, выпадак быў у нас у інтэрнаце... Ліда іскрамётна апавядала пра прыгоды інтэрнацкага жыцця.

Вера заўважна павесялела. Смутаў растаў у гарачым чэрвеньскім дні. Жыццё працягваецца...

— А прэпада памятаеш, фізрука нашага з вусікамі, — ажыўлена апавядала Ліда. — Памятаеш, група наша — зімой на лыжах, трыццаць амаль непрытомных мамзелей ледзь-ледзь ногі па снезе цягнуць. А ён адзін бадзёра палкамі размахвае: «Дзевачкі, давайце яшчэ адзін кружок!»

Вера падсунула бліжэй крэманку, падхапіла лыжачкай абмяклае марожанае і няёмка, крутнуўшы ўзнятую лыжку, заляпала марожаным эксклюзіўную, створаную сваімі рукамі блузку. Прапала выбітная блузка...

2

Веры падабалася ўсё прыгожае. Яна любіла эфектна апранацца. Шыючы сабе адзенне, абавязкова ўстаўляла незвычайны элемент, касую какетку, ці шырокі манжэт да локця з безліччу дробных гузікаў. Прозвішча мела падыходзячае — Краўцова. У нейкім сэнсе яна была нават манерная. Гэта ішло знутры, нязмушана, нявычурна, арганічна. Невядома адкуль браліся вытанчаныя манеры. Вера вырасла ў беднай сям'і. Маці адна гадала іх з братам. Бацьку яна не памятала, ён рана пайшоў з жыцця. Расла

Вера ў дрэнна абстаўленай маленькай двухпакаёўцы. У студэнцкія гады апраналася сціпла, насіла таннае паліто. Але з першай стыпендыі купіла сабе белыя пальчаткі, бо гэта прыгожа: белая лайкавая скура, тонкая, прыемная навобмацак, урачыстая. Пальчаткі фэйна пасавалі да белаі береткі. Пальчаткі хутка страцілі лоск, пацямнелі, зрабіліся брудна-шэрымі, іх давялося выкінуць. Але момант сустрэчы з чароўным адбыўся... Здаралася, мімаходзь Вера набывала ў камерцыйнай краме на апошнія грошы дарагі заварнік з распісам і дзіўным носікам, бо заварнік незвычайны і стварае асаблівы настрой, калі п'еш гарбату... А потым піла голуу гарбату, таму што на піражок грошай не засталася.

Вера рана выйшла замуж, у дзевятнаццаць гадоў. Незадоўга да гэтага яны з малодшым братам страцілі маці, засталіся ўдваіх сам-насам з жыццём. Ім дапамагала цётка не вельмі вялікімі грашыма, часу займацца пляменнікамі ў яе не ставала. Вера ледзь зводзіла канцы з канцамі. Ліда неяк заскочыла да Веры ў госці, з інтэрнатаўскага галоднага бардаку ў гарадскую кватэру. Не нашмат там было лепей. Вера частавала сакурніцу аладкамі на кефіры. Пачак мукі, алей у шклянёй бутэльцы з ліпкай падранай налепкай і бутэлька кефіру – усе прадукты, што былі ў доме. А ў пакоі на засланай старым пацёртым дываном канапе ляжалі скруткі дарагіх шыкоўных махеравых нітак бэзавага колеру, купленых на эканомленыя грошы. Вера вязала сабе шалік, бо гэта неверагодна прыгожа – бэзавы шалік.

Калі Вера выпадкова ў познім зімовым з заінелымі шыбамі трамваі сустрэла Яго, на Верынай шыі прывабна пухнаціўся бэзавы шалік. І Ён падышоў пазнаёміцца. Ад лёсу не ўцячэш.

Будучы Верын муж Леанід на спатканнях трымаўся самавіта. Веры паблажліва дазваляў ласкава называць сябе Лёнчыкам. Высокі, з гордай асанкай, нецярплівы і рэзкаваты ў выразх. Вера лічыла гэта мужнасцю і незалежнасцю, а

было то звычайнай распешчанасцю. Адзіны сын у завадской працоўнай сям'і. Мама гадала яго па прынцыпе: усё — для любімага дзіцяці. Мы, бацькі, пражылі жыццё, нічога добрага не бачылі, няхай хоць сыноч пажыве. Рана не будзіць, гуляць не забараняць, рэчы купляць якія пажадае. Джынсы? Купім фірмовыя джынсы, коштам на цэлую маміну зарплату, а маме і ў старым паліто нядрэнна. Колькі ёй там трэба? Гадзіннік дарагі сыну спадабаўся? Абавязкова купім, ёсць у мамы прыхаваная капейка... Бацька Лёнчыка тым часам вечарамі ў ціхай самоце папіваў на кухні таннае віно...

Вера закахалася. Лёнчык быў нібы распісны заварнік з дзіўным носікам, занадта дарагі для яе кашалька, але ж так прыемна піць гарбату. Вера верыла, што ўсё будзе добра і іх з Лёнчыкам чакае цудоўнае жыццё. Тое, што Лёнчык больш часу праводзіць не з ёй, а з сябрамі на пагулянках, то — дробязі. Пажэняцца і ён зменіцца, абавязкова зменіцца... Не змяніўся. Вера выйшла замуж, нарадзіла дачку, але сям'і не займела. Лёнчык не разумеў, што аб жонцы і дачцэ трэба клапаціцца, што сям'ю трэба ўтрымліваць. Яго раздражнялі абавязкі і плач малога дзіцяці. Грошы ад яго з'яўляліся ў доме рэдка і ў абрэз. Вера зарабляла сама, як магла.

Па суседстве на адной з Верай лесвічнай пляцоўцы жыла халасцячка Эма. Фанабэрыстая, самалюбівая кабета, пра якіх кажуць, што ім трыццаць с хвосцікам, пра памер хвосціка ніхто не ўдакладняе. Старой дзевай называць Эму не выпадала, бо цнатлівасць яна не берагла, яна нават і не памятала часы цнатлівасці. «Я стаю у рэстарана, замуж позна, здохнуць рана» — таксама не пра яе. Эма замуж не збіралася. Філасофія Эмінага жыцця палягала ў тым, што жыць трэба выключна дзеля сябе і пажадана за кошт багатых палубоўнікаў. Сям'я, муж, дзеці саплівыя — падобныя турботы былі ёй зусім непатрэбныя. Эма давала Веры магчымасць падзарабіць. То ёй спатрэбілася падкараціць

спадніцу, то завузіць сукенку. Эма запрашала да сябе ў кватэру бедную, гаротную суседку, якая сядзела з дзіцём у дэкрэце і лічыла кожную капейку, велічна адчыняла перад Верай шафу з убраннем. Шафа ламілася ад вопраткі, і Эма, абвёўшы гардэроб паглядам, казала: «Дам табе сёння вось гэту сукенку... адрубіўся падол, яго трэба падшыць. Аксаміт – дарагая тканіна, ты глядзі старайся акуратна зрабіць. Та-а-акс... А ў гэтай сукенцы трэба перарабіць каўнер, ён мне не падабаецца». Вера марыла ствараць калекцыі адзення і дэманстраваць іх на подыуме, а ёй прапаноўвалі падрубіць падол. Але яна была і гэтаму рада, – падпрацоўка ў дэкрэце. Дзякуй Эме, па-суседску падкідвае працу і заўсёды з ёй мілая, размаўляе як з сяброўкай... Кінуўшы рэчы на мяккую канапу, Эма запрашала Веру чаго-небудзь выпіць і адкрывала перад ёй бар у чэшскай мэблевай секцыі. Бар поўніўся дарагімі напоймі: марачныя каньякі, віскі, лікёры, віно ў незвычайных бутэльках. Вера ў захапленні шырока раскрытымі зялёнымі вачамі глядзела на Эму. Эма, утульна захінуўшыся ў атласны халат, падобны на японскае кіmano, падсаджвалася ля Веры і з робленай абыякавасцю апавядала, як Георгій Тадэвушавіч яе песціць: кветкі, цукеркі, нядаўна пярсцёнак падараваў. Эма карцінна ўздымала руку перад Верыным тварам, паказвала залаты фігурны пярсцёнак з каменьчыкам. «А дарагія напоі ў бары ён прыносіць для сябе. Георгій Тадэвушавіч абы-што не ўжывае», – расказвала Эма. Эма мела статуснага палюбоўніка. Каханак займаў пасаду ў райвыканкаме, выступаў за справядлівасць і моцную сям'ю, найгалоўнейшую ячэйку грамадства. Гэта акалічнасць зусім не замінала яму пад покрывам ночы хадзіць ад жонкі налева. Для Веры Эма заўсёды называла яго Георгіем Тадэвушавічам, каб надаць вагі. А ў інтымных абставінах, калі ў кватэры згасала святло, ён ператвараўся ў Жоржыка, у гудучага чмяля. Жоржык насіў перад сабой ладны пузень. Пяты год – на сёмым месяцы. Эма

падсаджвалася да яго на калені, клубам упіралася ў пуза. Жоржык пажадліва запускаў тоўстыя пальцы пад атласны халат з малюнкам японскага кіmano і мацаў Эміны вабноты. Жоржык наведваў яе па графіку. Астатнія вольныя вечары яна бавіла як пажадае. Ад няма чаго рабіць запрашала Веру. Перад ёй пахвалялася заможнасцю, а заадно вешала на суседку дробны рамонт рэчаў. Хадзіць у атэлье Эма ленавалася.

Дома, расклаўшы палавінку паліраванага даўнішняга сталакнігі, купленага па вялікім блаце ў незапамятныя часы Верынай мамай, уссунуўшы напарстак на палец, Вера садзілася за шыццё. На стале расцілалася аксамітная Эміна сукенка. Паслініўшы нітку і спрытна заправіўшы яе ў іголку, Вера бралася за падшыўку падала. Заўтра яна аддасць гатовую сукенку Эме і атрымае за працу.

Вера пахудзела, стала падобнай на былінку трыснягу, і толькі зялёныя вочы свяціліся нязменным бляскам. Яна сама цягала з пятага паверха ўніз дзіцячы вазок, а ў другой руцэ прыхінулую, абхапіўшую яе за шыю добра пацяжэлую дачку. Вера клапацілася, каб Насцёна пагуляла на вуліцы, падыхала паветрам. Лёнчык заўсёды быў дзесьці заняты незразумелымі бясконцымі справамі. Ён пачаў знікаць вечарамі, не прыходзіў начаваць.

Аднойчы Вера забылася на кухоннай пліце боршч, не прыняла ў халадзільнік. Боршч скіс. Лёнчык вярнуўся пад раніцу. За акном шарэў восеньскі позні світанак. Адразу з пярэдняй Лёнчык па-гаспадарску зайшоў на кухню, разагрэў у рондалі боршч. Вера ціха ляжала на канапе ў пакоі, падцягнуўшы коўдру пад падбародак. Крыўда і адчуванне нявытлумачанай адзіноты працінала кожны кавалачак яе цела. Ёй стала холадна пад коўдрай. У дзіцячым ложку, прысунутым да сцяны, цёплым малым камячком салодка сапла гадавалая дачка.

— Бляха! Ну і гаспадыня! — Лёнчык выплюнуў кіслы

боршч у талерку і прашыпеў: — У маёй мамы боршч ні разу не скіс.

Вера маўчала і толькі шчыльней захінулася ў коўдру. Лёнчык злосна шпурнуў лыжку на стол, нервова пахадзіў па кухні, чартыхаючыся выйшаў у пярэднюю, мітусліва пачаў шастаць па тумбачках і рэчах. Праз некалькі напружаных, напцягх як струна хвілін Вера пачула гучны бразгат уваходных дзвярэй. Лёнчык сышоў з дому. Яна адкінула бераг коўдры і асцярожна, каб не пабудзіць дзіця, паднялася з канапы. Старая канапа скрыпнула, але дачка не зварухнулася, яна моцна спала. Босая, у начной сарочцы, з мутнымі ад бяссоннай ночы вачамі, разгубленая, Вера зайшла на кухню. Пацёрханы лінолеум шморгаў пад нагамі. Неўладкаванасцю глядзелі кухонныя шафкі з абламанымі ручкамі. Па сталу плямамі распоўзся расплюханы боршч. Побач з міскай валяўся надкусаны кавалак жытняга хлеба. Вера механічна прыбрала са стала. Прысела на хісткую табурэтку і абхапіла галаву рукамі... Галава зрабілася цяжкая, чыгунная ад бяссоння, ад выслізгваючых, блытаных думак. Вера ніяк не магла сабраць думкі ў паслядоўнасць, упарадкаваць. То ўспамінала першыя сустрэчы з Лёнчыкам, то непаразуменне, адчужанасць апошніх месяцаў. Думкі раіліся, уцякалі і зноў бязладна вярталіся. «Трэба купіць дзіцяці малака... так, так, абавязкова... трэба ж купіць дзіцяці малака», — шчоўкнула недзе глыбока ў падсвядомасці, і клопат пра дачку вывеў яе са здранцвеласці. Нясцерпна пякло ў сярэдзіне. Яна ж верыла Лёнчыку... Як ён так можа. Як ён можа так з ёй абыходзіцца... «Трэба купіць дзіцяці малака... трэба... пакуль спіць, схаджу ў краму, больш няма каму».

Вера змучана выйшла ў пярэднюю, абыякава глядзела перад сабой. Вочы зачাপіліся за сумку. Коса прыхіліўшыся да сцяны, Верына сумка бокам завалілася на тумбе пад люстэркам. Незашпіленая зашчапка сумачнага замка

ўстрывожыла. Вера добра памятала, што зашпіляла сумку і ставіла яе ў іншым месцы. Сэрца ў грудзях застукала хутчэй. Вера дрыготкімі пальцамі адкінула накрыўку сумкі, выхапіла кашалёк. Так і ёсць! Лёнчык забраў усе грошы да капейкі. Ён іх абрабаваў, яе і дачку. Як ім цяпер жыць, за што купіць дзіцяці малака?! Веру біла ліхаманка... Як так можна? Чаму ён так... Яна ж яму верыла...

Вечарам прыйшоў брат. Выдзеліў ёй грошы колькі змог, асабліва ні аб чым не распытваў, застаўся пасядзецц з дачкой. Вера апатычна апранула плашч, доўга не магла патрапіць рукой у вузкі рукаў, нарэшце ўсунула, завязала пояс на таліі. У кароткім светлым плашчы яна стала зусім былінкай. Вера пайшла ў краму. На душы было пагана. Як жыць далей? Пульсавала думка навязлівая, неадрыўная. Трэба нешта вырашаць. Што вырашаць... як? Дзіця малое, сама не працуе, сядзіць у дэкрэце.

У краме Вера ашчадна купіла прадукты, самае неабходнае, галоўнае — для дзіцяці. «А мне... мне трэба пачак цыгарэт, можа стане лягчэй». Вера раней не курыла. Спрабавала пару разоў за кампанію, але — не спадабалася. Цяпер яе неадольна пацягнула купіць пачак цыгарэт. Яна пайшла ў віна-гарэлачны аддзел, там прадаваліся цыгарэты, і папрасіла прадавачку падаць ёй пачак з фільтрам. На прылавак паляцеў сіні пачак «Космасу». Амаль усе пальцы рук прадавачкі былі ўнізаны залатымі пярсцёнкамі, манікюр даўно аблез, пад пазногцямі цямнелі палоскі бруду. Вера ўзняла вочы і ўбачыла перад сабой нахабны твар, увенчаны высокім начасаным стогам белых валасоў, перапаленых перакісам, тлустая ружовая памада неахайна распаўзлася па краю вуснаў. Прадавачка ва ўпор разглядала Веру. Вера механічна засунула цыгарэты ў кішэнь, разлічылася за пакупку. Нецярпліва сціскаючы пачак рукой, яна пайшла ў стары закінуты сквер. У скверы стапаная, шчарбатая плітка шырокімі квадратамі няроўна

высцілала сцэжку. Даўно не фарбаваныя аблезлыя лаўкі прыкрываў паўзмрок напаўзаючай ночы. Непрыветныя дрэвы з жаўцеючым лісцем, як вартавыя, бязгучна стаялі над лаўкамі. Золка і вільготна. Вера стомлена прысела на край лаўкі. Вострымі вугламі вытыркнуліся з-пад краю плашча сціснутыя худыя калені. Чыркнула запалка. Асвятліўшы зыбкім полымем бледны змораны твар, Вера прыкурыла цыгарэту. Дрыготка ўцягнула горкі дым раз, другі... потым яшчэ. У паўзмроку бліскучай кропкай засвяціўся цыгарэтны аганёк. Нахіліўшы галаву ўніз, Вера адсутна глядзела перад сабой, рука з цыгарэтай застыла, абапёршыся аб лаўку.

— Ах ты курва!

Злосны, гартанны вокліч працяў цёмнае паветра, і нешта цвёрдае і жорсткае лупянула па Верынай настылай руцэ. Цыгарэта паляцела на вышчарбленую плітку. Са змроку, нібы прывід, вырас раз'юшаны дзед, худы, згорблены, з перакошаным нянавісцю тварам. Сціснуўшы сківіцы, ашалела трос перад Верай палкай-кульбай.

— Курыць яна!.. Курва... Я цябе адвучу курыць! Няма на вас таварыша Сталіна!.. распусціліся!.. — шыпеў і пырскаў слінай згорблены шаленец.

— Госпадзі, за што мне ўсё гэта?

Вера цяжка паднялася з лаўкі, ногі зрабіліся ватнымі, руку працінаў нясцерпны боль. Яна памкнулася назваць дзеда старым крэцінам, але ў яе не хапіла моцы. Узняла з лаўкі пакет з прадуктамі, з малаком для дачкі і моўчкі пайшла на старога. Ён саступіў з дарогі... Бязгучныя слёзы цяклі па Верыных шчоках.

З Лёнчыкам Вера разышлася. Ён не пярэчыў, лёгка даў развод, ірваўся на свабоду. Гадавалую дачку Вера аддала ў садок, выйшла на працу. Уладкавалася на фірму па вырабе і здачы ў пракат вясельных сукенак.

Новая месца працы знаходзілася ў цэнтры горада, паблізу галоўнага праспекту. Гаспадыня фірмы добра

пралічыла выгоды.

Ад нявест, што хацелі пафарсіць у белай шлюбнай сукенцы, не было адбою. Вера днямі карпела над эскізамі, над кроем. Збылася мара. Яна стварала мадэлі адзення. Адухоўленая, часам балюча калола пальцы іголкай, падшываючы белы пеністы вэлюм да карсажнай стужкі. Выхваляла з пальца набеглыя чырвоныя кроплі крыві і працягвала гнуць спіну над белымі карункамі вясельных сукенак. Сукенкі здаваліся ў пракат. З дзясятка нявест праходзіла праз адну сукенку. Канвеер вясельнага шчасця. Прызнацца, Вера не бачыла ў гэтым нічога дрэннага. Насамрэч, навошта плаціць за гатовую сукенку шалёныя грошы, можа хутка давядзецца разысціся з сённяшнім жаніхом. Цяперашнія вяселлі – проба п'яра для сямейных пар. Гэта раней выходзілі замуж раз і назаўсёды. Дзядулі і бабулі былі старамоднымі. У век прагрэсу жыць трэба прасцей, жыць трэба лягчэй. Лепш узяць сукенку напракат, пакасавацца перад гасцямі, танней абыдзецца... Праца Веры падабалася, яна адчувала сябе аўтарам і выканаўцам шчасця для нявесты. Заробкі былі не вельмі вялікія, прыбытак заграбала гаспадыня вясельнага салона, але Вера хапала і на сябе і на дачку. Пасля жабрацкага жыцця ў дэкрэце яна пачувалася багачкай. Купіла новае гарчычнага колеру паліто з фарбаваным футравым пухнатым каўняром, боты-батфорты, дзве пары класічных туфель-лодачак, пашыла сукенак, спаднічак, накупляла дзіцячых рэчаў для дачкі. У старой шафе ў Верынай цеснай кватэры павесялела ад новага ўбрання. А на акне замест цёмных палінялых старамодных штораў з'явіліся сонечна-жоўтыя. Вера пачынала новае жыццё. У мітусні будзённых спраў яна забывалася аб няўдалым сямейным шчасці. Але ноччу... яна часам гадзінамі не магла заснуць, пракручвала ў галаве навіязлівыя думкі, што можна было нешта зрабіць па-іншаму, штосьці перамяніць, і адчувала бясконцаю самоту...

Вера верыла ў сяброўства. У яе было шмат сяброў. Прыветлівая і спагадлівая, яна прываблівала да сябе людзей. Каб заглушыць горыч разрыву з мужам і адзіноту, яна стала часцей запрашаць знаёмых і сяброў да сябе ў госці. І яны прыходзілі, весела бавілі час, звычайна – з пустымі рукамі. Вера накорміць. Беспардонна лазілі ў халадзільнік. Яны ж сябры, сябрам можна.

Шукалі, што там смачнага прызапашана. А Вера не шкадавала. Для сяброў нічога не шкада. Некаторым так спадабалася Верына гасціннасць, што і нанач заставаліся, і пажыць на некалькі дзён. Вера і камізэлька, каб паплакацца, паліць кракадзілавы слёзы пра няшчасную долю, Вера і запасны аэрадром: «Вяруня, выручай! Трэба хата. Дай ключы, пакуль ты на працы, мы заскочым на кватэру з маім хлопцам». «Ой! Вяруня! А давай гулянку ў цябе зладзім. Павесялімся!» Сябры яе не пакідалі адну ні на хвіліну. Цяпер яна не ведала, як іх выперці.

Вера патэлефанавала Лідзе сама, запрасіла:

– Прыязджай, у мяне кампанія збіраецца, даўно з табой не бачыліся. Чакаю.

У нядзелю пасля палудня Ліда прыехала з тортам і шампанскім строга ў дамоўлены час. У кватэры ўжо галдзела астаграмленая разняволеная тусоўка, хто калі захацеў – тады і прышёрся.

З пярэдняй праз расчыненыя дзверы Ліда ўбачыла ў пакоі край застаўленага закускамі стала і Лёнчыка. Лёнчык ссутулены сядзеў на канапе ля дачкі, нязграбна заціснуўшы далоні між каленяў, быццам прыгавораны. Дачка – дакладная бацькава копія, гэтка ж востры нос і высокі лоб, зачаравана разглядала новенькую ляльку з белымі бліскучымі валасамі, клапатліва гладзіла ляльчыны косы з уплеценымі ружовымі стужкамі.

Ліда прайшла на кухню. Кухонны стол быў застаўлены талеркамі. У рондалі на дне барвавелі рэшткі вінегрэту. З

краю стала ўзвышаўся пачаты трохлітровы слоік марынаваных агуркоў. Агуркі адгадаваны да велічэзных памераў, закінутыя у сярэдзіну шэсць-сем доўбняў запаўнялі ўвесь няхітры шклянны сасуд. Made in Belarus. Горла слоіка прыкрывала пагнутая адкрывалкай бляшаная накрыўка. Ліда адсунула талеркі і на вызваленым месцы прыладзіла шампанскае з тортам. Следам з пярэдняй увайшла Вера і прычыніла за сабой дзверы.

— Ты што, з Лёнчыкам памірылася? — спытала Ліда.

— З чаго ты ўзяла?

— Я бачыла яго ў зале, сядзеў з дачкой на канапе.

— Ладна, так і быць, табе раскажу. Я яго наўмысна запрасіла, каб Насця тату пабачыла. Ляльку сама купіла, яму дала ў рукі, каб падарыў і сказаў, што ад яго... Разумееш, дзіцяці патрэбен тата. Я сама без бацькі вырасла. Ты ж ведаеш... А менавіта сёння яго запрасіла, таму што кампанія сабралася, сам насам я з ім не магу. Ён мяне раздражняе.

— Ой, Вера. Думаеш, з гэтага будзе нейкі толк? — скептычна зірнула Ліда і склала вусны ўхмылкай.

— Ды які толк? Нічога з гэтага не будзе. Проста зрабіла дзіцяці радасць. А ён мне абьякавы.

Ліда ўзяла за горла бутэльку шампанскага і кінуўшы кароткае: — Пайшлі, — выйшла з кухні, Вера — следам.

У зале гаманіла занятая сабой тусоўка.

Лёнчык пасядзеў гадзіну, чужы і нікому не цікавы. Выканаўшы місію добрага таты, што дорыць дочкам лялькі, незаўважна змыўся...

Вечарам Ліда адыходзіла дадому. Вера правяла яе ў пярэдняю:

— А народ разгуляўся, — са скрухай сказала Ліда, зашпіляючы маланку на ботах. — Паглядзі якая весялуха! Дамоў не збіраюцца. Дзіця спаць хоча, а ім хоць бы хны.

— Я, па шчырасці, і не ведаю, як іх выперці. Я стамілася... А сябры мае так любяць сябраваць, што проста

готовыя жыць застацца ў маёй кватэры, — паўшэптам прамовіла Вера і ціха ўздыхнула.

З пакоя далятаў вясёлы рогат, падпітыя галасы. Брынькнула гітарная струна... звон бакалаў раздаваўся.

— Гаспада, плясніце мне шампанскага, — п'яна цягнуў дзявочы голас з застолля.

«Гаспада» загыгыкалі, шампанскае палілося ў бакал і, узняўшыся пенай, з шыпам выкацілася праз край на абрус.

— Ва-аў, стол залілі! — весяліўся дзявочы голас.

— Трэба табе, Вера, паціху культурна кампанію выпіраць, — параіла Ліда.

Вера згодна кінула галавой. Яны ніколі не былі занадта блізкімі сяброўкамі, хутчэй прыцелькі, але выдатна разумелі адна адну.

— Буду выпіраць, — шапнула Вера.

3

Мінула некалькі гадоў. Прытупіліся старыя крыўды, пабяжлі ўспаміны аб няўдалым першым каханні... Вера сышла з Віктарам. Ён быў на тры гады за яе старэйшы, самастойны і ўпэўнены ў сабе. Раман іх склаўся хуткаплынна: захапіла, закруціла, панесла. Віктор прапанаваў Веры жыць разам на наёмнай кватэры. Яна нічога не губляла, акрамя адзіноты. У нейкі момант ёй нават здалася, што Віктор яе кахае. Вера ахвотна згадзілася і пераехала разам з дачкой да Віктара. Яна называла яго Вікторам на замежны манер з націскам на літару «О». Рыхлы з буйным млявым целам офіснага планктону, з глыбокімі лобнымі залысінамі над невыразнымі брывамі, ён глядзеў на людзей непрыемнымі вачамі гандляра-ацэншчыка. Віктор працаваў у сферы прыватнага бізнесу. Схема бізнесу была нескладаная: як мага танней купіць і як мага даражэй прадаць. Віктор разам з кампаньёнам Сашам перапрадаваў

невялікія партыі прадуктаў. За вышэйшы пілатаж лічылася ўцюхаць спажыўцам партыю падпісаванага пратэрмінаванага беларускага сыру па завышаным кошце. А потым гулліва перакідвацца з кампаньёнам фразачкамі:

- Сырочак добра зайшоў па дарагой цане.
- Дык ён жа аналаг французскага, з плесняй.

Віктор наняў кватэру і Вера з дачкой пераехала да яго. Разлік гандляра быў просты як пяць капеек: жанчына з «прычэпам» нікуды ад яго не дзенецца, будзе паслухмянай і стараннай, куды ёй з дзіцём рыпацца, а яму зручна.

«Памыць, прыбраць, есці згатаваць — не мужыцкая гэта справа. Вера зоймецца хатняй гаспадаркай. А то сучасныя цёлкі на выданні лёгка давядуць да шаленства, — разважаў Віктор. — Усё чакаюць, каб мужыкі да іх з букетам на балкон лазілі ды дэманстравалі незгасаючую жарсць, а самі кабеняцца, маўляў, заваюй мяне, я ўся такая недасяжная і такая рамантычная. Рамантычныя, узвышаныя... а посуд памыць няма каму». У Віктора на любоўныя жарсці не хапала ні часу, ні жадання. Трэба было тэрмінова ўцюхаць чарговую партыю прадуктаў. Дамовы, транспартныя накладныя, справаздачи ў падатковай замудохалі, ажно сківіцы зводзіць. А Вера, Вера яго разумее. І выглядае файна. Модніца. Не сорамна сябрам паказаць такую ляльку. І для душы паразмаўляць адно задавальненне, і для цела... у гэтым сэнсе Віктора асабліва ахінала пяшчота... Жаніцца ён не збіраўся.

Кватэру Віктор наняў далёка ад цэнтра у мікрараёне Уручка і не першай свежасці, пацёрханую, але поўнасьцю абсталяваную. Усё неабходнае, акрамя пральнай машыны. На гэты конт Віктор не парыўся — Вера памые бялізну рукамі. Кватэрная гаспадыня забяспечыла нават посудам. На кухоннай пліце стаялі рондалі, у верхняй шуфлядзе — лыжкі і відэльцы. У відэльцах трапляліся гнутыя зубы. Талерак хапала з каптуром. Частка прымасцілася ў шафцы

для сушкі посуду, пастаўленая разнавялікімі дыскамі на рабро, астатнія — стосам на паліцы. Вера гэта не задаволіла, яна цягнулася да эстэтыкі і прытарабаніла з сабой на здымную кватэру французскі посуд. Шэсьць шырокіх талерак з паўпразрыстага ружаватага шкла. Яны занялі месца ў сушцы, прэтэнцыёзна адсунуўшы ў кут гаспадарскія незамыславатыя талеркі, упрыгожаныя дробнымі сціплымі кветкамі. Вера хутка асвоілася на новым месцы. Рэчы з чамадана разляцеліся ў шафу на плечыкі і паліцы, тапкі — у пярэдняю. Пасцельная бялізна — на коўдры і падушкі. Бліжэй да вечара Вера ўзялася за бліны. Віктор неяк мімаходзь у размове паведаміў, што любіць блінчыкаў паесці. Вера запамніла. Сёння яна шчыравала з блінамі. Каханне мужчыны праходзіць праз страўнік. У рондаль з надрэзанай дзіркі ў вуглу малочнага пакета струменем палілося малако, Вера паціснула пакет, падганяючы струмень. Услед плюхнулася з разбітай шкарлупіны жоўтым вокам яйка і патанула ў малацэ, зверху белым пылам пасыпалася мука вышэйшага гатунку, соль, цукар — на смак. Вера замалаціла лыжкай у цесце, разбівала камякі, яны падрадніцку ўцякалі зпад лыжкі, Вера даганяла і раструшчвала іх аб сценкі рондаля. Размалаціўшы камякі, пусціла з узнятай лыжкі вадкае цеста ў рондаль, яно палілося роўна. Прыспешвала разагрэтая патэльня, накаленая на агні газавай канфоркі. Кінуты відэльцам кавалак сметанковага масла зашыпеў і расплыўся, змазваючы дно патэльні. З чарпака палілося цеста. Адзін за адным падрумяненныя бліны саскоквалі з патэльні, клаліся на французскую талерку. Блінны водар, лунаючы ў паветры, з кухні паляцеў па кватэры. У зале перад тэлевізарам, пабарску разваліўшыся на канапе, у махровым халаце пасля душа сядзеў Віктор. Ён глядзеў перадачу пра развіццё эканомікі краіны: новыя шляхі і магчымасці, крокі наперад, сумленнасць усіх суб'ектаў гаспадарання перад дзяржавай.

Карацей — заплаці падаткі і жыві спакойна. «Фіг вам!.. Вам колькі ні заплаці — усё мала!» — рэзонна выказаўся Віктор па сутнасці пытання, і ў той жа момант яго нос адчуў прыемны водар. Пах бліноў з кухні адарваў яго ад прагляду тэлеперадачы і пацвердзіў дакладнасць Вікторавых разлікаў — на Веру можна павесіць хатнюю гаспадарку.

— Віктор, Насця, ідзіце вячэраць, — зазыўна прыляцеў з кухні Верын голас.

Віктор выключыў тэлевізар і, мацней падперазаўшы пояс на махровым халаце, уразвалачку пайшоў на кухню. У дзіцячым пакоі Насця ў разгорнутым альбоме спяшаючыся дамалёўвала сонца ў небе над домам.

Віктор бачыў Насцю з пярэдняй, але не сказаў, каб яна сканчала маляваць і ішла вячэраць. Ён быў раўнадушны да дзяцей увогуле, а тым больш да чужых. Верына дачка, — няхай Вера сама і займаецца выхаваннем, яму галаўны боль зусім не патрэбны.

На кухні Віктор вальжжна ўсеўся на табурэтку. Па баках стала ружавелі французскія талеркі, ў сярэдзіне ўзвышаўся стос бліноў і дзве кіюшкі. У адной бялела смятана, а другая чырванела варэннем з працёртых клубніц. Вера з паслужліваасцю клапатлівай жонкі паклала Віктору ў талерку пару блінцоў і, павярнуўшы галаву да дзвярэй, гукнула:

— Насця, дзе ты згубілася, хуценька кідай свае малюнкi. Гарбата стыне...

Жыццё пайшло сваім парадкам. Віктор ездзіў кожны дзень у офіс, Вера — на працу ў вясельны салон. Дабірацца было нязручна. З перасадкамі яна губляла на дарогу амаль гадзіну. Дачка вучылася ў школе у другім класе. Дні цяжкі за днямі. У якасці каго Вера пражывала пад адным дахам з Вікторам, яна пытання не задавала. Мужчына сам павінен прапанаваць выйсці замуж. Яна ж навязвацца не збіралася...

Справы гандлёвага бізнесу ў Віктора ішлі нядрэнна. Ён

спрытна ўцхохваў партыі тавараў і абмываў з сябрамі ўдалыя буйныя здзелкі ў рэстаране. Здаралася, для разнастайнасці яны гудзелі ў лазні. Рагаталі як коні ў парылцы, начапіўшы каўпакі на галаву, хвасталіся бярозавымі венікамі. Пасля працэдуры амавення браліся за чарку і ішлі ў адрыв. Прыпаўзаў за поўнач добра наклуканы. На наступны дзень прачухваўся да вечара. Часам пасля чарговага начнога загула, пакутуючы пад гнётам рэшткаў сумлення, але не падаючы выгляду, прачухаўшыся, з апухлымі вачамі ён пабарску падзваў Веру, прызыўна махаючы кручкаватым пальцам. Вера пасміхалася пра сябе, гледзячы на падпухлага, пакамечанага выгляду «барына». Віктор, палазіўшы ў партманеце, выцягваў долары і са словамі:

— Купі сабе што-небудзь... залаты кулончык ці ланцужок, — запіхваў ёй грошы ў станік. Вера моршчылася, але прымала гульню — ідэальных мужчын не бывае. Урэшце, ён не забірае, як Лёнчык, а дае. Вера трывожна цярпела загулы, хвалявалася, каб чаго не здарылася. Яна пасвойму кахала Віктора, без юнацкай жарсці, спакойным каханнем пасталелай, памудрэлай жанчыны. Радавалася, што буйныя здзелкі здараліся не вельмі часта. У астатнія дні Віктор алкаголь ужываў умерана...

У кватэры затарахцеў тэлефон. Грымеў стары тэлефонны апарат кватэрнай гаспадыні, з дырчатым дыскам на баку, пад кожнай дзіркай намалёваная лічбы 1, 2, 3, 4... Зверху ўпоперак ляжала тэлефонная трубка. Вера ўзняла трубку і прыклала да вуха.

— Вера, добры дзень. Гэта Рыта.

Званіла кватэрная гаспадыня. Між сабой з Вікторам яны называлі яе Марго.

— Добры дзень, Рыта, добра, што вы пазванілі. Я сёння сама збіралася вам званіць. Вы ж павінны былі ўчора прыехаць па грошы.

Учора надышоў дзень аплаты, а Марго не з'явілася.

Падрыхтаваныя грошы чакалі ў шкатулцы. Яны ляжалі паверх Верынай біжутэрыі, прыхлопнутыя накрыўкай у скарбонцы сціпрых каштоўнасцяў.

— Нешта я заматалася. Няма часу вырвацца, — нібыта сама здзіўляючыся гэтай акалічнасці, прамовіла Марго. — Я прышлю па грошы Цёму. Ён зможа прыехаць к чатыром гадзінам. Як наконт чатырох? Атрымаецца ў цябе, будзеш дома?

Марго была жанчына пунктуальная. Паўгода кожны месяц прыязджала ў адзін і той жа дзень да кватарантаў па грошы. Але ж усякае здараецца.

— Добра, добра. Мне якраз гэты час падыходзіць. У чатыры буду дома, — пацвердзіла Вера.

— Цудоўна. Дамовіліся. Цёма пад'едзе.

Вера паклала трубку. Яна часта чула ад Марго пра Цёму. Цімафей — старэйшы сын Маргарыты Паўлаўны. Так гучала імя і імя па-бацьку кватэрнай гаспадыні. Але яе так ніколі ніхто не называў. «Якія мае гады», — любіла паўтараць саракагадовая Марго. Яе сыну было каля шаснаццаці гадоў. Вучыўся ў старэйшых класах. «Цёма тое, Цёма гэта... Цёмка мне дапамагае, Цёмка любіць малодшую сястру. Цёма ў краму збегае і кватэру прыбярэ», — сын Цёма не сыходзіў з языка Марго. Вера завочна палюбіла Цімафея. Залатое дзіця.

Без пяці хвілін чатыры ў дзверы пазванілі. Вера адклала шыццё і, шморгаючы тапкам і па падлозе, выйшла ў пярэдняю. У дзвярное вочка яна не зірнула, ведала, павінен прыйсці Цімафей па грошы. Вера расчыніла дзверы. На пляцоўцы перад ёй паўстаў цемнаскуры, кучаравы мулат, у чорнай куртцы. Чорныя, вугальныя зрэнка з яркіх бялкоў спакойна глядзелі на Веру. Некалькі імгненняў яны моўчкі стаялі насупраць.

— Вы кагосьці шукаеце?.. Я магу вам дапамагчы? — расцягваючы і выяўна вымаўляючы словы для замежніка,

што дрэнна разумее сказанае, вылузвалася Вера перад незнаёмцам.

— Я Цімафей! — адрэзаў мулат.

— Цёма?! — высокай нотай вырвалася ў Веры, яе вочы зрабіліся пулятымі зенкамі.

— Я па грошы прыйшоў. Мама сказала забраць.

— Так, так... канечне... — разгублена тарахцела Вера. — Марго тэлефанавала, казалы, што ты прыйдзеш, ой... — Вера спахапілася, што назвала гаспадыню патаемным іменем Марго, і няўдала выправілася. — Маргарыта Паўлаўна... гэта... я хацела, хацела сказаць... Рыта.

— Я магу зайсці? — насуплена спытаў Цімафей.

Ён можна зносіў непрыемную сцэну, быццам ён іншашланетнік. Не першы раз трапляў у падобную сітуацыю.

— Канечне, Цімафей, праходзьце калі ласка, — Вера разгублена звярталася да падлетка на «вы».

Цімафей зайшоў у пярэдняю. Вера адводзіла вочы, каб схаваць у іх здзіўленне. Цімафей глядзеў насуплена, але ўпэўнена. Ён не губляўся ў краіне белых людзей. У яго была надзейная апора — мама Рыта. Але ледзь улоўны смутак залёг ў глыбіні вугальных вачэй. Ён тут чужы.

— Можа быць, гарбаты? — прапанавала ўпалым голасам Вера. Яна не ведала, як рэабілітавацца за свае дурацкія паводзіны. Зладзіла сцэну з пулятымі вачамі: «Цё-ё-ма?!»

— Не, дзякуй. Мне трэба ехаць дамоў, сястру з садка забіраць, — буркнуў Цёма.

— Я зараз... хвілінку пачакай, — паспешліва прамовіла Вера і панеслася да шкатулкі, лягнула адкінутай накрыўкай, ухапіла доллары і электравенікам вярнулася да Цімафея, працягнула яму грошы. — Тут падлічана... якраз колькі я павінна заплаціць, без рэшты. І вось што, Цімафей, — нарэшце Вера саўдала з разгубленасцю і пацвярдзелым голасам дала даручэнне сыну кватэрнай гаспадыні: —

Перадай, калі ласка, маме, што прыходзілі з ЖЭСа. Нешта там падпісаць трэба, няхай ім патэлефануе.

— Я перадам, — бліскануўшы з-пад смуглявага ілба бялкамі вачэй, паабяцаў Цімафей.

Ён узяў грошы ў шырокую далонь, паспешліва развітаўся і, крутнуўшыся ў пярэдняй, хутка знік за дзвярамі. Узрушаная, Вера пайшла ў залу.

«Я сапраўдная клуня. Трэба ж было беднага хлопца ў такую няёмкую сітуацыю паставіць. — Злуючы на сябе, яна плюхнулася ў крэсла. — Мулат... і што цяпер? Яму ж непрыемна, калі на яго пуляюць вочы як на дзіва... — упікнула сябе Вера. — А ён сімпатычны, напэўна дзяўчатам падабаецца», — на вусны набегла прыемная ўсмешка...

Здараецца, беларускі нараджаюць дзяцей ад чарнаскурых афрыканцаў, студэнтаў, што прыязджаюць у Беларусь за адукацыяй. Маладосць, каханне, жарсць — і на свет з'яўляецца цемнаскурае немаўля.

Дзеці-мулаты растуць, вучацца ў школе, сталеюць. Іх выхоўваюць беларускія мамы і бабулі. Ім незнаёмы афрыканскае пякучае сонца, традыцыі і жарсці гарачага кантынента. Яны дзеці беларускай восеньскай смугі, туманаў і дажджоў, зімовага холаду і белаай завірухі. Яны выраслі на беларускай глебе, склаліся як пазл з мясцовых звычак і адметнасцяў. Па сутнасці яны — беларусы. Але ім няўтульна на радзіме. Стаўшы дарослымі, яны знікаюць. Напэўна, з'язджаюць туды, дзе на колер іх скуры ніхто не зверне ўвагі. І дзесьці там за мяжой жывуць мулаты з беларускай душой...

4

Мінаў час, аднастайна адлічваючы месяц за месяцам. Сумеснае жыццё з Віктарам перайшло паўгадавы рубаж. Але кардынальна нічога не змянілася. Тая ж